

Körsâğırlığı Anlamak

Eğitim Dünyası Araştırma ve
Geliştirme Dergisi
Cilt: 1 Sayı: 1
Sayfa Aralığı: 11-21
10.5281/zenodo.15349364
e-ISSN: 3062-3863
edagonline.com
© Eğitim 2023 Derneği

Araş. Gör. M. Emin KALAYLI

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Çok Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalı, e-posta: eminkalayli@gazi.edu.tr

Prof. Dr. Pınar ŞAFAK

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Çok Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalı, e-posta: apinar@gazi.edu.tr

Kaynak Göster:

Kalaylı, M. E., & Şafak, P. (2025). Körsâğırlığı anlamak. *EDAG Online*, 1(1), 11–21. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15349364>

ÖZET

Körsâğır bireyler, görme ve işitme duyularında farklı düzeylerde kayıp yaşayan bireylerdir. Körsâğır terimi yerine uzun yıllar farklı terimler de kullanılmıştır; çift duyu kaybı, çift duyu bozukluğu, çoklu-duyu kaybı ve kör-sâğırlık gibi. Körsâğır bireylerin bu iki duyu kaybından aynı anda etkilenmiş olmaları, yalnızca görme ya da yalnızca işitme yetersizliği olan bireylerden farklı gereksinimlere sahip olmalarına neden olmaktadır. Her körsâğır birey, görme ve işitme kayıplarından farklı düzeylerde etkilenmekte ve görme ile işitme kayıpları doğuştan ya da sonradan meydana gelebilmektedir. Bu durum bireylerin, özellikle iletişim gereksinimlerinin belirlenmesi ve buna uygun bir müdahale planının oluşturulabilmesi için bireysel özelliklerinin anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Görülme sıklığı diğer yetersizliklere oranla daha az olan bu bireylerin gereksinimlerinin anlaşılması ve her birey gibi kaliteli bir yaşam sürebilmeleri önemlidir. Böylesine önemli iki duyuda yaşanan kayıpların bireyin yaşamında yarattığı sınırlılıkların ve hem günlük yaşamda hem de eğitim ortamlarında ortaya çıkan gereksinimlerin anlaşılması, sunulacak özel hizmet ve desteklerin etkili bir şekilde planlanabilmesi için öncelikli bir gerekliliktir. Bu nedenle, bu çalışmada alanyazına dayalı olarak körsâğırlığın tanımı, birey üzerindeki etkileri ile körsâğır bireylerin eğitim ve iletişim gereksinimlerine dikkat çekilerek, eğitim alanında yapılması gereken düzenlemelere ilişkin önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Körsâğırlık, çift duyu kaybı, körsâğırlığın etkileri, iletişim.

ABSTRACT

Individuals who are deafblind experience varying degrees of both visual and hearing impairments. The term deafblind has been referred to by various other terms over the years, such as dual sensory loss, dual sensory impairment, multiple sensory loss, and deaf-blindness. The fact that these individuals are simultaneously affected by the loss of both senses leads to needs that differ from those of individuals with only visual or only hearing impairments. Each deafblind individual is affected by visual and hearing losses to different extents, and these losses may occur either congenitally or acquired. This situation makes it essential to understand how effect to people with deafblind, particularly in order to identify their communication needs and to develop appropriate intervention plans. Although the prevalence of deafblindness is lower compared to other disabilities, understanding the needs of these individuals and ensuring that they can lead a quality life, like everyone else, is of great importance. Recognizing the limitations caused by the loss of such critical senses, as well as the needs that arise in both daily life and educational settings, is a prerequisite for effectively planning the special services and support to be provided. Therefore, this study aims to the definition of deafblindness, highlight its effects on individuals, and the educational and communication needs of deafblind individuals, based on the existing literature, and to offer recommendations regarding the necessary adjustments in the field of education.

Key Words: Deafblindness, dual sensory impairment, dual sensory loss, effect of deafblindness, communication.

GİRİŞ

Körsagırlık, görme ve işitme duyusunun her ikisinde de kısmen ya da tamamen görülen yetersizlik türüdür. Görme ve işitme duyularının kaybının, bireylerin yaşamını etkilediği bilinen bir gerçektir. Bu nedenle, görme ve işitme yetersizliklerinin bireyde oluşturduğu sınırlılıkların doğru şekilde anlaşılması, uygun destek ve uyarlamaların sağlanmasıyla, bu bireylerin toplumsal yaşama etkin katılımı mümkün kılınabilir. Bu nedenle, görme ve işitme yetersizliklerinin bireyde ne tür zorluklara yol açtığına doğru şekilde anlaşılması ve buna uygun desteklerin sağlanması, bu bireylerin topluma daha aktif şekilde katılmalarını mümkün kılar. Ancak aynı anda bu iki duyu kaybından etkilenmiş bireylerin kimler olduğu, bu iki duyu kaybının bireyleri nasıl sınırlandırdığı ve gereksinimlerinin neler olduğu Türkiye’de eğitim politikaları içerisinde gereken yeri bulamamıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’nin 2002 yılı verilerine göre Türkiye’de toplam engelli nüfus oranı %12,3’tür (TÜİK, 2002). TÜİK’in 2010 yılında yaptığı kayıtlı engellilerin engel türüne göre dağılımlarının belirlendiği çalışmasında toplam engelli nüfusun %8,4’ü görme engelli, %5,9’u işitme engelli ve %18,0’ı çok engelli olarak belirtilmiştir (TÜİK, 2010). Türkiye Sağlık Araştırması 2022 yılı aile beyanları doğrultusunda elde edilen sonuçlara göre, 2-14 yaş grubundaki çocukların %0,8’inin görmede, %0,4’ünün ise işitmede zorluk çekmektedir (TÜİK, 2023). Ancak bu oranlar içerisinde aynı anda görme ve işitme kaybı olan körsagır nüfusa ilişkin bir veriye rastlanmamaktadır. İki duyunun kaybını içeren körsagırlık; bilgiye, iletişime, hareketliliğe ve bağımsız yaşama erişimi etkileyen, aynı anda görme ve işitme bozukluğunu içeren bir yetersizlik türüdür (Şafak, 2018). Farklı yaş gruplarındaki bireyleri etkileyen bu yetersizlik türü doğuştan olabileceği gibi, doğumdan sonra ve yaşlanma yoluyla da gelişebilir. Halihazırda bilinen yetersizlik türlerinden farklı ve karmaşık bir durum olarak karşımıza çıkan körsagırlığın, günlük yaşamda bağımsız işlevde bulunma ve yaşam kalitesinin artırılmasında bireyleri nasıl etkilediğinin anlaşılması ve bu yetersizlik türüne ilişkin daha fazla araştırma yapılması önemlidir. Bu nedenle bu çalışmada alanyazına dayalı olarak körsagırlığın tanımlanmasına, birey üzerindeki etkisine, eğitimlerine ve iletişim gereksinimlerine değinilerek bu yetersizlik grubuna dikkat çekilmesi amaçlanmıştır.

“Körsagırlık” Nedir?

Körsagırlık farklı derecelerde görme ve işitme kaybının aynı anda bir bireyde görülmesi ile ortaya çıkan karmaşık bir yetersizlik durumudur (Meekins-Doherty, Prain, Elise Maxwell, Silveira, & Shepard, 2025). Kör ve sağır olarak dünyaya gelmek ya da herhangi bir nedenle doğum sonrasında ya da ilerleyen yaşlarda bu yetersizliğe sahip olmak bir birey için iletişim, dil, sosyal hayat, bilgiye erişim, bağımsız hareket ve akademik becerilerde çeşitli engeller yaratır (WFDB, 2025). Körsagırlık, Dünya Kör Sağırlar Federasyonu (WFDB)’na göre dünya çapında %0,2 ile %2’sini etkileyen nadir bir durumdur (World Federation of the Deafblind, 2023). Körsagır bireyler, diğer yetersizlik türlerinin oranına kıyasla daha az sayıda olmalarıyla birlikte, görme ve işitme kayıplarına ek olarak farklı tür ve derecelerde ek yetersizliklere (ortopedik, zihin, dil konuşma gibi) sahip olmaları nedeniyle de çok çeşitlilik gösteren yetersizlik gruplarından birini oluştururlar. Körsagırlığın alanyazında yapılan tanımlarına baktığımızda WFDB’nin; işlevinde kayıplar olan duyuların birbirini telafi etmesinin zor olduğu

şiddette bir araya gelmiş görme ve işitme bozukluğu olarak tanımladığını görmekteyiz. Amerika'nın Engelli Bireylerin Eğitimi Yasasına (Individuals with Disabilities Education Act-IDEA) baktığımızda, körsagırlık durumunu görme ve işitme yetersizliğinin birlikte görüldüğü, bireylerin sadece görme yetersizliği olan çocuklar için hazırlanan ya da sadece işitme yetersizliği olan çocuklar için hazırlanan özel eğitim programlardan yararlanamadığı; ciddi iletişim, gelişimsel ve eğitsel problemlere yol açan kombinasyon durumu olarak tanımlanmaktadır (IDEA, 34 CFR, sec. 300.8[c], 2004). Türkiye'de ise körsagırlığa ilişkin ne yasal ne eğitsel bir tanıma rastlanmamaktadır. Özel gereksinimli çocukların eğitimlerinin nasıl olması gerektiğine yön veren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (ÖEHY)'inde de körsagırlığın tanımı bulunmamaktadır. Oysa ciddi eğitsel gereksinimleri bulunan bu özel grubun tanınması ve alacakları eğitimin niteliğinin belirlenmesinde körsagırlığın belirgin bir tanımının yapılmış olması önemlidir.

Körsagır bir bireyin potansiyelini kullanabilmesi ve yaşam kalitesinin artırılabilmesi için bu bireylere özel hizmetlerle destek sağlanması gerekir. Bu destek; erişilebilir ve donanımlı iletişim partnerlerinin varlığını, diğer bireylerle iletişimde tercümanlık ve aynı zamanda çevresel betimlemeyi, gören rehber desteği gibi destekleri de verebilecek uzman tercümanlık hizmetlerini, herkes için erişilebilir bilgi kaynaklarını, uyarlanmış fiziksel çevreyi ve erişilebilir teknolojik araçları kapsamalıdır (WFDB, 2025).

Görme ve işitme yetersizliklerinin bir arada bulunduğu durumlar için yıllar boyunca farklı terimler kullanılmıştır; çift duyu kaybı, çift duyu bozukluğu, çoklu-duyu kaybı ve kör-sağır gibi. Ancak 1991 yılı itibarıyla, bu durumu tanımlamak amacıyla "körsagır" (deafblind) terimi tek bir kelime olarak kullanılmaya başlanmıştır. Daha önce bu terim genellikle araya kısa çizgi (-) konularak, yani "kör-sagır" (deaf-blind) şeklinde ifade edilmektedir. Uluslararası Körsagır Eğitimi Derneği (International Association for the Education of the Deafblind – diğer adıyla Deafblind International), 1991 yılı sonrasında, bu terimin artık kısa çizgi olmadan, birleşik bir kelime şeklinde yani "körsagır" olarak kullanılmasına karar vermiştir. Bu doğrultuda, özellikle birleşik yazımın tercih edilmesi vurgulanmıştır. Ancak "körsagır" kelimesinin tek kelime hâlinde yazılması zaman zaman yanlış anlaşılmalara yol açabilmektedir. Bu yanlış anlaşılma, kelimenin yalnızca "kör" ve "sağır" sözcüklerinin birleşiminden oluşması nedeniyle bireyde hem görme hem de işitme kaybının birlikte bulunduğu anlamını taşıdığı yönündedir. Oysa körsagır teriminin kullanılmasının amacı, işitme ve görme kaybının bir arada görüldüğü ve bir duyunun diğerini telafi edemediği tüm durumları ifade eden şemsiye bir terim olarak görülmesidir (Watharow, & Wayland, 2024). Körsagır terimi, görme ve işitme kayıplarının aynı anda bulunması durumunu tanımlamaktan çok, bu iki yetersizliğin bir arada bulunmasıyla ortaya çıkan durumun kendine özgü, tek ve bütüncül bir yetersizlik türü olduğunu ifade etmektedir (Aitken, 2000; Miles & Riggio, 1999). Körsagırlık, kendine özgü özellikleri olan ayrı bir yetersizlik türüdür (Nordic Leadership Forum on Deafblindness, 2024).

Körsagırlığın Etkileri

Körsagırlığın birey için ne kadar sınırlayıcı olduğu ya da şiddetinin ne olduğu farklı koşullara bağlı olarak değişebilmektedir. Körsagırlığın doğuştan, doğum sonrası nedenlerle oluşan ya da yaşlılığa bağlı olarak gelişen bir durum olup olmadığına göre birey üzerindeki etkisi

farklılaşmaktadır. Dil edinimi öncesi ya da dil edinimi sonrasında körsağırılığın olması durumu yetersizliğin şiddetini değiştirecektir. Doğuştan körsağırılık olarak ifade edilen durum, doğumla birlikte dil edinimine kadar olan (0-3 yaş arası) zamanda görme ve işitme duyu kaybının ortaya çıkmasıdır. Doğuştan gelen körsağırılık durumu genellikle konuşmanın gelişiminden önce mevcuttur, muhtemelen dokunsal işaret dili onlar için temel iletişim biçimidir ve dil öncesi körsağırılık olarak da ifade edilmektedir (Edwards, 2014; Dammeyer, 2011).

Sonradan körsağırılıkta ise bireyler, yaşamlarının daha ileri dönemlerinde bu iki duyunun kaybindan etkilenmişlerdir (Şafak, 2018). Bu bireylerde görme ve işitme kaybı aynı anda ortaya çıkabileceği gibi, biri diğerinden önce ya da ilerleyici kayıplar olarak da gelişebilir. Bazı durumlarda ise her iki duyunun kaybı eşzamanlı ve ileri düzeyde olabilir. İki temel duyunun sonradan kaybedilmesi, bireyin benlik algısı üzerinde derin ve travmatik etkiler yaratabilir. Bu iki duyunun kaybının şiddetine, zamanına ve başlangıç sırasına bağlı olarak çok çeşitli iletişim biçimleri geliştirebilirler (Wittich, & Dumassais, 2025).

Doğuştan körsağır olan bireylerde iletişim ve dil gelişimi kadar (Carvill 2001; Gense & Gense 2005), sosyal-duygusal gelişim (Gense & Gense 2005), bilişsel gelişim (Van Dijk ve diğerleri, 1993) ve motor gelişim (Van Dijk & Janssen 1993; Gense & Gense 2005) gibi diğer gelişimsel alanların da etkilenmesi muhtemeldir. Ancak körsağırılığın bireylerde yarattığı etkinin yanı sıra görme ve işitme kaybına ek olarak başka yetersizlikler de bulunabilir. Körsağırılığa neden olan hastalıklar (rubella gibi), sendromlar (Usher gibi) ya da diğer nedenler (kazalar) aynı zamanda zihinsel ve ortopedik yetersizlik gibi ek yetersizlikler görülmesine neden olabilir. Körsağır bireylerde otizm benzeri atipik veya basmakalıp davranışlar da görülmektedir (Van Dijk ve diğerleri, 1993; Murdoch 2000; Hartshorne ve diğerleri, 2005). Bu davranışlar nedeniyle gerçek otizm tanısı koymak güçleşmektedir (Smith, 2005). Buna karşın körsağırılığa ek olarak otizmden de etkilenmiş bireylerin bulunduğu da bilinmektedir. Hoevenaars-van den Boom, ve arkadaşlarının (2009) yapmış oldukları çalışma sonuçlarına ve literatür incelemesine dayanarak, körsağırılığı ve otizmi olan kişilerin, otizmi olmayan körsağır kişilere göre önemli ölçüde daha fazla otizme özgü davranış gösterdiğini belirtmektedirler. Dolayısıyla körsağırılığın etkisi bireylerin etkilendikleri ek yetersizliklere göre de değişkenlik gösterebilmektedir.

Eğer körsağır birey ağır görme kaybı ve ileri derecede işitme kaybindan etkilenmişse dünya hakkındaki deneyimleri sadece “ne” ya da “kime” dokunduklarıyla sınırlıdır (Miles ve Riggio, 1999). Ancak az sayıda körsağır birey bu kadar ağır düzeyde etkilenmiştir. Körsağırılık her zaman iki duyunun ağır derecede kaybının kombinasyonu değildir. Görme ve/veya işitme kalıntılarını anlamlı biçimde kullanabilen bireyler de bu sınıflama içerisinde yer almaktadır. Birçok körsağır birey görmesini çevrede bağımsız hareket etmede kullanabilir; aşına olduğu insanları görsel ya da işitsel yolla tanımada, yakın mesafede işaret dilini görmede, büyük puntolu yazıları okumada ve basılı harfleri yazmada görmelerinden yararlanabilirler (Miles, 1998). Görme ve işitme kaybı hafif düzeyde olan bireyler anlamlı iletişim kurabilme becerisine sahip olabilirler. Ancak, birey alıcı iletişim becerilerinden tamamen yoksunsa, dokunmaya dayalı iletişim yöntemlerinin öğretilmesi gerekir. Görüldüğü gibi bireylerin görme ve işitme kayıplarından ne düzeyde etkilendiği de körsağırılığın şiddeti üzerinde etkili olmaktadır. Körsağırılığın şiddetini etkileyen bir etmen de duyu kayıplarının ilerleyici mi yoksa durağan mı

olduğudur. İlerleyici kayıplar bireyin her zaman yeni kayıp derecesine uyum sağlama çabasını gerektirir (Jaiswal, Aldersey, Wittich, Mirza, & Finlayson, 2018). Bu da birey için yorucu ve bıkırtıcı olabilmektedir. Örneğin ilerleyici görme kaybı olan körsagır bir birey görme kaybına uygun olarak bağımsız hareket becerilerini edinmek, görerek okuyup yazmada zorlandığında braille altı noktadan oluşan görmeyen bireylerin okuma yazmada kullandığı kabartma yazı sistemini öğrenmek durumunda kalabilmektedir (Şafak, 2017). Bu bireylerin görsel olarak kullandığı işaret dili yerine dokunsal işaret dilini kullanması gerekli olabilecektir (Olayı, Igba, & Ewa, 2023). İlerleyici işitme kaybı durumunda da bireyler bağımsız harekette ipucu olarak kullandığı çevresel seslere güvenemeyeceğinin farkında olmalı ve tehlikeli durumlar için uyarlamalara yer vermelidir. İşitmesini tamamen kaybetmeden önce edindiği dil becerilerini kendini ifade etmede kullanabilecektir ancak alıcı dil için dokunsal işaret dilini, diğer dokunsal becerileri, görsel olmayan iletişim metotlarını öğrenmeleri gerekebilir.

Körsagır Bireylerle Çalışacak Öğretmen Yeterlikleri

Körsagır bireylerin eğitim sürecinde uzmanlaşmış personellerin disiplinler arası bir yaklaşımda hizmet sunması büyük önem taşır. Körsagır bireyler, sadece işitme engelli, görme engelli ya da çok engelli bireylerden daha farklı eğitsel ihtiyaçlara sahiptirler. Bu kişiler sadece görme ya da sadece işitme engelli çocuklara yönelik programlardan yararlanamazlar. McLetchie ve Riggio'nun (1997) Perkins Ulusal Körsagır Eğitimi Projesi kapsamında hazırladıkları körsagır bireylerle çalışacak öğretmen yeterliliklerinin başında öğretmenlerin görme ve işitme yetersizliklerinin öğrenme üzerindeki kritik rolünü bilmesi gelmektedir. Aynı zamanda bir işitme ya da görme öğretmenin yeterliliklerine de sahip olmaları gerektiği yeterlilikler arasında yer almaktadır. Yeterliliklerin arasındaki diğer önemli nokta da öğretmenlerin, körsagırlığın birey üzerindeki etkisini anlaması ve açıklayabilmesi gelir. Ayrıca öğretmenlerin körsagır bireylerin iletişim becerilerini değerlendirebilme ve kazandırabilme, iletişimde teknolojiyi kullanabilme; eğitim ve öğretim faaliyetlerinde görsel, işitsel, koku ve dokunsal uyarlamalar ile çevresel düzenlemelere yer verebilme; körsagır bireylerin ve ailelerinin haklarını savunma ve onlara destek sağlama gibi yeterliliklere de sahip olmaları gerektiği belirtilmiştir.

Körsagır Bireylerin Kullandıkları İletişim Stratejileri

Körsagır bireyler için iletişim stratejileri, yetersizlikten etkilenme şiddetine ve yaşadıkları sınırlılıklara göre farklılık gösterir. Bu nedenle, tek bir iletişim stratejisinin tüm körsagır bireyler için en uygun strateji olduğunu söylemek mümkün değildir (Olayı, Igba, & Ewa, 2023). Körsagır bir bireye uygun iletişim stratejisini belirleyebilmek için, öncelikle duyu kanallarının doğru şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Hangi duyu kanalı ile nasıl ve ne kadar bilgi aldığını belirlemek başlangıç için önemlidir (Igba, & Nanjwan, 2018). Körsagırlık, hem görsel hem de işitsel bilgi alımını engellediği için, hem alıcı hem de ifade edici iletişim biçimlerini etkileyen bir durumdur. Bu nedenle var olan görsel ve işitsel performansının anlaşılması gerekir.

Etkili iletişim stratejisini belirleyebilmek için, bireyin halihazırda kullandığı iletişim biçiminin doğru şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Tüm bireyler, gelişimsel düzeyleri ne olursa olsun,

bir biçimde iletişim kurarlar. Körsağır bir bebek dahi, örneğin ağlayarak temel ihtiyaçlarını ifade etmek suretiyle iletişimde bulunur. Sadece dikkatli ve sistematik bir gözlem süreci ile iletişim kurma biçiminin anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Bazı bireyler sadece ağlamak, itmek, çekiştirmek, yönelmek gibi refleksif iletişim yolları olabileceği gibi, basit işaretler (yemek anlamında elini ağzına götürme), dokunsal ipuçları (otur anlamında omuzundan hafifçe itme), jestler (gidelim anlamında elini başbaşa yapar gibi başına vurma) ya da nesnelerle (montunu giyince dışarı çıkacağını anlama) iletişim kuruyor olabilir. Bunun anlaşılması bundan sonra planlanacak iletişim müdahalesine yön verecektir (Crook, Miles & Riggio, 1999).

Bunların yanı sıra körsağır bireyin motor yeterliliklerinin de farkında olunması gerekir. İletişim müdahalesi için örneğin işaret dili gibi bir stratejiyi belirleyeceksek ellerini ne kadar kullanabildiğinin farkında olunmalıdır. Aynı zamanda bireyin bilişsel yeterlilikleri de seçilecek iletişim stratejisini belirleme ve iletişim müdahalesine yön verme de önemli bir etkidir. Ancak unutulmamalıdır ki birey bilişsel seviyesi ne olursa olsun seçebileceğim ve bireye kazandırabileceğimiz bir iletişim biçimi mutlaka vardır (Nicholas, 2020)

İletişim stratejileri arasında en temel olanı nesne ve/veya nesne parçaları ile iletişimidir. Birey bir nesneyi/nesne parçasını göstererek, işaret ederek ya da eline alarak iletmek istediği mesajı bildirir. İletişim partnerleri de aynı şekilde nesneye/nesne parçasına bireyin dokunmasını sağlayarak mesajı iletirler. Bireyin ciddi görme kaybı ya da ciddi bilişsel güçlüğü varsa iletişim müdahalesine nesne/nesne parçaları ile başlamak uygun olacaktır. İletişimde nesne/nesne parçalarının kullanımıyla, bireyin yemekten önce kaşığa dokunmasını sağlamak yemek yenileceğini, bir karta yapıştırılmış havlu parçasına dokundurarak yüzünün yıkanacağını bildirmek mümkündür. Eğer bireyin işlevsel bir artı kalan görmesi varsa nesne yerine resimler ve/veya fotoğraflar aynı şekilde hem alıcı hem de ifade edici iletişimde kullanılabilir. Bunların yanı sıra basit işaretler, dokunma, jestler, beden hareketleri de iletişim amaçlı kullanılabilir (Cushman, 2020)

Daha formal iletişim biçimleri de körsağır bireylere kazandırılabilir. Örneğin görmesini işlevsel olarak kullanabilen körsağır bir birey işitme engellilerin de kullandığı işaret dilini iletişimde kullanabilir. Benzer şekilde görsel beden işaretleri adı verilen iletişim yolu da, sağır ve tünel görmesi olan kişilerce kullanılmaktadır. Standart (bilinen) işaret diline benzer ancak bireyin tünel görmesinden yararlanabilmesi için eller yüzün ve vücudun yakınında tutulur. Dokunsal işaret dili ise görme duyusundan işlevsel olarak yararlanamayan körsağır bireyler tarafından kullanılır (Dammeyer, 2014). Körsağır birey ellerini iletişim partnerinin elleri üzerine koyar, işaretleri takip ederek iletilen mesajı anlar, kendisi de işaretleri yaparak mesajını partnerine iletir (Obretenova, Halko, Plow, Pascual-Leone, & Merabet, 2010). Eğer iletişim partneri kendisi gibi göremeyen bir birey değilse partnerin işaretleri el el üstüne koyarak dokunsal olarak takip etmesi gerekmez. Dokunsal işaret dili, her ülkenin kendi işaret dilindeki belirli koşulların dikkate alınması ve dokunsal olarak uyarlanması ile oluşturulur. Türk işaret dili için henüz dokunsal işaret diline uyarlama çalışması yapılmamıştır. Körsağır bireylerin kullanabileceği bir diğer iletişim stratejisi de parmak alfabesidir. Parmak alfabesi de dokunsal işaret diline benzer şekilde kullanılır. Parmak alfabesi bir kelimeyi harf harf parmaklarla işaret dönüştürülerek yapılır ve kullanımı işaret diline benzerdir (Hersh, 2013). Dünyada tek el

parmak alfabesi bulunmakla birlikte Türkiye’de çift el parmak alfabesi kullanılmaktadır. Çift el parmak alfabesinin kullanımı özellikle bedensel sınırlılıkları olan ellerini yeterince işlevsel kullanmayan ve ciddi bilişsel güçlükleri olan körsagır bireyler için zordur. Bu nedenle Türkiye için de tek el alfabesi çalışmalarının yapılması gerekli görülmektedir.

Körsagır bireylerin iletişiminde basılı harf dili veya parmak braille de kullanılmaktadır (Hersh, 2013). Bu iki yöntemde de bireyin daha önceden okuma yazmayı latin harflerle ya da braille harflerle öğrenmiş olması gerekmektedir. Basılı harf dili ile iletişim birkaç farklı şekilde kurulabilir. Bunlardan ilki yükseltilmiş harfler olarak da adlandırılan, dokunsal olarak farklı materyallerden hazırlanmış basılı harfleri (küçük çocuklara oyuncak olarak hazırlanmış harfler gibi) kullanarak körsagır bireyin söylemek istediklerini, harfleri yan yana dizerek partnerine iletmesidir. Basılı harf dilinin bir diğer kullanımı ise körsagır bireyin avuç içine basılı harf şekillerinin (Print of Palm), parmakla çizilerek iletişim kurulmasıdır (Hersh, 2013; Olayi, Igba, & Ewa, 2023). Basılı harf dilinde harfler “büyük harfler” olarak kullanılır. Parmak Braille’nde ise iletişim partneri, braille kabartma yazının daktilo kullanımındaki nokta numaralarına göre parmaklarını, körsagır bireyin parmakları üzerine yerleştirir. Braille daktiloda yazar gibi harflerin nokta numaralarına göre bireyin parmaklarına baskı uygulayarak mesajını iletir.

Körsagır bireylerle iletişimde kullanılan bir diğer yöntem de Tadoma Yöntemidir. Körsagır birey ellerini iletişim partnerinin yanağına, dudaklarına ve boğazına koyar (Olayi, Igba, & Ewa, 2023). Partnerinin konuşması sırasında titreşimleri hissederek ya da dudak hareketlerinden çıkarılan sesleri, kelimeleri anlayarak iletilen mesajı anlar. Aynı şekilde kendisi de ilgili sesleri ve kelimeleri çıkarmaya çalışabilir.

Bir başka yöntem de körsagır bireyin konuşarak ya da yazarak iletişim kurmasıdır. Bazı körsagır bireyler arta kalan işitmesini kullanıyor, işitme cihazından işlevsel biçimde yararlanıyor olabilir ve böylece sözel dili edinmiş olabilir. Diğer bir durumda da sözel dil ediniminden sonra işitmesini kaybetmiş olabilir. Bu durumda birey kendini konuşarak ifade edebilir. Eğer kişinin arta kalan işitmesi ve işitme cihazı konuşma seslerini duymasına imkân verecek düzeyde ise iletişim partnerinin mesajını dinleyerek anlıyor olabilir. Körsagır bireyin arta kalan görmesinin izin verdiği ölçüde iletişim partnerinin dudaklarını okuyor olabilir. Yazılı iletişimde ise az görmesini işlevsel olarak kullanıp kullanmamasına bağlı olarak birey kendisini basılı ya da braille kabartma yazı ile yazarak ifade edebilir. Kendisine iletilen yazılı mesajları da okuyarak anlayabilir.

Körsagır Bireylerin İletişiminde Teknoloji Kullanımı

Körsagır bireylerin, çevreyle olan iletişimini ve bilgiye erişimini kolaylaştırmada gelişen teknoloji yadsınamaz bir destek sağlamaktadır. Günümüz teknolojisi bu bireylerin yaşam kalitesini artırmak ve iletişimlerini kolaylaştırmak için güçlü araçlar sunmaktadır. Örneğin sesli komut sistemleri, dil edinimi olan bir körsagır bireyin evdeki cihazları kontrol etmesine imkân tanır. Ciddi işitme kaybı olan körsagır bireyler için titreşimle çalışan uyarı cihazları, bireylerin çevredeki olayları algılamasına yardımcı olur. Örneğin, kapı zili, telefon çağrısı veya yangın alarmı gibi sesli uyarılar, titreşimli kol bantları veya yastık altı alarmlarla hissedilebilir hale getirilir. Bu sistemler, güvenlik ve bağımsız yaşam açısından oldukça önemlidir (Caporusso,

Trizio, & Perrone, 2014).

Görmeyen bireyler için geliştirilen dokunsal ekranlı cihazlar, Braille yazı teknolojisini temel alır. Bu cihazlar görme duyusunda ciddi kayıpları olan bireylerin, metinleri parmaklarıyla dokunarak okuyabilmesine ve istediklerini altı noktalı tuşla yazabilmesine imkân tanır. Özellikle Braille ekranlar, telefonlar veya bilgisayarlarla entegre olarak çalışabilir, bu da anlık mesajlaşma ve bilgi erişimini mümkün kılar (Çakmak, 2018). Bu durumun aksine görmesini ve işitmesini işlevsel olarak kullanabilen körsagır bireyler için ekran büyütme, yüksek kontrastlı ekran ve ses yükseltici özellikler taşıyan uygulamalar faydalı olabilir.

İletişimde dokunsal işaret dilini kullanan körsagır bireyler için son yıllarda bu yöntemi destekleyen giyilebilir teknolojiler de geliştirilmiştir. Örneğin, el hareketlerini algılayan ve bunları yazılı metne çeviren eldivenler ya da yapay zekâ destekli tercüman uygulamalar bu alanda umut vadeden gelişmelerdendir.

Körsagır bireylerin teknolojiyi etkili şekilde kullanabilmesi için uygun eğitim ve destek hizmetleri de büyük önem taşır. Teknolojiye erişim, sadece cihaz teminiyle değil; aynı zamanda kullanım becerilerinin kazandırılmasıyla mümkündür. Bu nedenle erişilebilirlik eğitimi ve bireysel destek hizmetleri, teknoloji kullanımını daha etkin kılar. Günümüzde teknoloji, körsagır bireyler için sadece bir yardımcı araç değil, aynı zamanda bağımsızlık, eğitim, sosyal katılım ve güvenlik için vazgeçilmez bir destek haline gelmiştir. Teknolojik gelişmelerin daha kapsayıcı bir yaklaşımla sürdürülmesi, körsagır bireylerin toplumsal yaşamda daha aktif ve eşit bir şekilde yer almasını sağlayacaktır (Wittich, Southall, Sikora, Watanabe & Gagné, 2020). Her ne kadar teknoloji körsagır bireyler için büyük fırsatlar sunsa da, bu imkanlara herkesin ulaşabilmesi her zaman mümkün değildir. Birçok teknolojik ürün ve uygulama: yeterince yaygın kullanılmamakta, geliştirildiği halde bilinmemekte veya tanıtılmamakta, yüksek maliyetler nedeniyle herkesin erişebileceği düzeyde olmamaktadır. Bu durum, özellikle düşük gelirli bireylerin veya gelişmekte olan bölgelerde yaşayanların teknolojik desteklerden yeterince faydalanamamasına neden olmaktadır. Bu nedenle, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları tarafından daha fazla desteklenmesi, teknolojiye erişimi artıracak politikaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

SONUÇ

Körsagırlık, yetersizlikten etkilenmiş bireylerin nüfusuna oranla sık karşılaşılan bir yetersizlik türü olmamakla birlikte çok özel ve farklı bir yetersizlik türüdür. Bu bireyler özel yetiştirilmiş personelin, özel bir programla verecekleri özel eğitim desteğine gereksinim duymaktadırlar. Sadece görme ya da işitme yetersizliği olan bireylerle ya da çoklu yetersizlik yaşayan bireylerle çalışabilecek donanıma sahip özel eğitim öğretmenleri yeterli değildir. Körsagır bireylerle doğrudan ve etkili bir şekilde çalışabilecek özel yeterliklere sahip özel eğitim öğretmenlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Mevcut durumda, Türkiye'deki üniversitelerin özel eğitim bölümlerinde, körsagır bireylerle çalışabilecek donanıma sahip öğretmenlerin yetiştirilmesine yönelik özel bir hedef bulunmamaktadır. Öğretmen yetiştirme programlarının büyük bir bölümünde körsagırlıkla

ilgili derslere yer verilmemekte, bu da alanda uzmanlaşmış öğretmenlerin eksikliğine neden olmaktadır. Oysa anayasa ile güvence altına alınan eğitim hakkı, tüm bireyler gibi körsagır bireyleri de kapsamaktadır. Bu bireylerin nitelikli ve kapsayıcı eğitim hizmetlerinden yararlanabilmeleri için, ilgili kurumlar arasında iş birliği sağlanarak bir dizi yapısal düzenleme gerçekleştirilmelidir. Bu bağlamda; öncelikle Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde körsagırlık kavramı açık biçimde tanımlanmalıdır. Buna ek olarak körsagır bireylerle çalışacak öğretmenlerin sahip olması gereken mesleki yeterlilikler belirlenmelidir. Bu öğrencilere yönelik öğretim programları geliştirilmeli ve eğitim ortamları körsagır çocukların nitelikli bir eğitim alabileceği şekilde yeniden yapılandırılmalıdır. Körsagır bireylerin eğitsel değerlendirme ve tanılama süreçlerini yürütebilecek uzman personel yetiştirilmelidir. Bu doğrultuda en önemlisi de körsagır bireylerle etkili biçimde çalışabilecek özel eğitim öğretmenlerinin yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Bu düzenlemelerin hayata geçirilmesi, yalnızca eğitim alanında fırsat eşitliği sağlamakla kalmayacak; aynı zamanda kapsayıcı eğitimin niteliğini artırarak tüm bireylerin toplumsal hayata katılımını destekleyecektir.

Yazar Katkıları : Çalışmanın tüm bölümlerinde yazarların katkıları eşit seviyede olmuştur.

Finansman : Bu çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması : Bu çalışmada yazarlar arasında veya herhangi bir kurum ya da kuruluşla herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Veri Erişilebilirliği : Verilerin erişilebilirliği için çalışmanın yazarlarından izin alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Caporusso, N., Trizio, M., & Perrone, G. (2014). Pervasive assistive technology for the deaf-blind: Need, emergency and assistance through the sense of touch. In M. M. Gaber (Ed.), *Pervasive health* (pp. 289–316). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4471-6413-5_12
- Crook, C., Miles, B., & Riggio, M. (1999). *Communication Methods Used with Individuals Who Are Deafblind*. National Center on Deaf-Blindness.
- Cushman, C. (2020). Object communication and calendar systems. *Paths to Literacy*. <https://www.pathstoliteracy.org/object-communication-and-calendar-systems/>
- Çakmak, S. (Ed.). (2018). *Özel eğitimde yardımcı teknolojiler*. Vize Akademik Yayınları.
- Dammeyer, J. (2011). Mental and behavioral disorders among people with congenital deafblindness. *Research in Developmental Disabilities*, 32(2), 571–575. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ridd.2010.12.019>
- Dammeyer, J. (2014). Deafblindness: A review of the literature. *Scandinavian Journal of Public Health*, 42, 554–562. <https://doi.org/10.1177/1403494814544399>
- Dammeyer, J. (2015). Deafblindness and dual sensory loss research: Current status and future directions. *World Journal of Otorhinolaryngology*, 5, 37–40. <https://doi.org/10.5319/wjo.v5.i2.37>

- Edwards, T. (2014). From compensation to integration: Effects of the pro-tactile movement on the sub lexical structure of Tactile American Sign Language. *Journal of Pragmatics*, 69, 22–41. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2014.05.005>
- Hersh, M. (2013). Deafblind people, communication, independence, and isolation. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 18(4), 446–463.
- Hoevenaars-van den Boom, M. A. A., Antonissen, A. C. F. M., Knoors, H., & Vervloed, M. P. J. (2009). Differentiating characteristics of deafblindness and autism in people with congenital deafblindness and profound intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 53(6), 548–558.
- Igba, I. U., & Nanjwan, J. D. (2018). Emergent Braille literacy and communication skills for children with congenital visual impairment. *Special Needs Education*, 4, 101–107.
- Jaiswal, A., Aldersey, H., Wittich, W., Mirza, M., & Finlayson, M. (2018). Participation experiences of people with deafblindness or dual sensory loss: A scoping review of global deafblind literature. *PloS One*, 13(9), e0203772.
- McLetchie, B. A., & Riggio, M. (1997). *Competencies for teachers of learners who are deafblind: Perkins National Deafblind Training Project*.
- Meekins-Doherty, L., Prain, M., Maxwell, G. E., Silveira, S., & Shepard, E. (2025). Exploring methodologies for establishing prevalence of deafblindness in children: A scoping review. *British Journal of Visual Impairment*, 43(1), 120–142.
- Miles, B. (1998). *Overview on deaf-blindness*. DB-LINK Fact Sheet. Revised. ED436056.pdf
- Miles, B., & Riggio, M. (1999). *Remarkable conversation: A guide to developing meaningful communication with children and young adults who are deafblind*. Watertown, MA: Perkins School for the Blind.
- Nicholas, J. (2020). Cognitive assessment of children who are deafblind: Perspectives and suggestions for assessments. *Frontiers in Psychology*, 11, 571358. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.571358>
- Nordic Leadership Forum on Deafblindness. (2024). *Nordic definition on deafblindness*. Nordic Welfare Centre. <https://doi.org/10.52746/SIMH2921>
- Obretenova, S., Halko, M. A., Plow, E. B., Pascual-Leone, A., & Merabet, L. B. (2010). Neuroplasticity associated with tactile language communication in a deaf-blind subject. *Frontiers in Human Neuroscience*, 3, 953.
- Olayi, J. E., Igba, I. U., & Ewa, J. A. (2023). Communication strategies for teaching deafblind learners in an inclusive classroom. *Special Needs Education from the Lens of Interdisciplinary Dialogue: A Festschrift in Honour of Prof. Emeka D. Ozoji*, 1(1). <https://journals.ezenwaohaetorc.org/index.php/AFHOPEO/article/view/2432>
- Şafak, P. (2017). *Görenler için Braille (kabartma) yazı rehberi* (1. baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Şafak, P. (2018). *Ağır ve çoklu yetersizliği olan çocukların eğitimleri ve bağımsızlığa ulaşması için desteklenmesi*. Vize Yayıncılık.
- Smith, T. M., Nichols, S. L., Issekutz, K., & Blake, K. (2005). Behavioral profiles and symptoms of autism in CHARGE syndrome: Preliminary Canadian epidemiological data. *American Journal of Medical Genetics*, 133A, 248–256.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2002). *Türkiye Engelliler Araştırması*. TÜİK Veri Portalı. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Saglik-ve-Sosyal-Koruma-101>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2010). *Engelli Sorun ve Beklentileri Araştırması*. TÜİK Veri Portalı. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Saglik-ve-Sosyal-Koruma-101>

-
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *İstatistiklerle Çocuk*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2023-53679>
- Watharow, A., & Wayland, S. (2024). Different ways of being, doing and telling in qualitative research: Lessons from d/Deafblind studies. *International Journal of Qualitative Methods*, 23, 16094069241244864.
- WFDB. (2023). *Küresel Raporu 2023* [İnternet]. <https://wfdb.eu/wfdb-report-2022/>
- WFDB. (2025). *What is deafblindness? – WFDB*. <https://wfdb.eu/what-is-deafblindness/>
- Wittich, W., Southall, K., Sikora, L., Watanabe, D. H., & Gagné, J. P. (2020). *Assistive Technology to Promote Communication and Social Interaction for People With Deafblindness: A Systematic Review*. *Frontiers in Education*, 5, 578389. <https://doi.org/10.3389/educ.2020.578389>
- Wittich, W., & Dumassais, S. (2025). The WHO ICF comprehensive core set for deafblindness: A narrative overview of the development process. *British Journal of Visual Impairment*, 02646196251320351.